

NYHETSBREV 3:1999

Förutom lite ny information kring lanseringen av *Den vise VD:n (The Enlightened Executive: Conversations on Corporate Citizenship)* i USA innehåller detta nyhetsbrev en del reflektioner kring begreppet "corporate citizenship" och en mycket kort presentation av ett intressant "corporate citizenship"-initiativ.

I. Om "corporate citizenship"

"Corporate citizenship" är ett begrepp som verkar stå inför ett genombrott i den offentliga debatten. Sedan ett antal år har ju moraliska och etiska frågor kommit allt mer i blickpunkten och intresset för social redovisning och miljöredovisning är i stigande. Och dessa olika tendenser kan faktiskt sammanfattas i begreppet "corporate citizenship", dvs. frågor om företaget som en god - läs ansvarstagande - medborgare i sitt samhälle.

Det är naturligtvis en utomordentlig glädjande utveckling att företagen fördjupar sitt tänkande kring vilket inflytande de faktiskt har på samhället och världen. Men samtidigt finns det risk för att hela begreppet "corporate citizenship" uppfattas på ett ytligt sätt.

I den allmänna debatten betonas det sällan att hela debatten kring företagens sociala ansvar hänger intimt samman med den flykt från makten och ansvaret som pågår inom den politiska sektorn i de moderna demokratierna. Jag brukar säga att det pågår något slags besynnerlig "hemtrevligisering" av makten. Det är inte tal om ledarskap i meningen utstakande av nya och rimliga visioner för hur en god och långsiktigt hållbar framtid kan och bör skapas. I stället idealiseras det s.k. folket i den meningen att det tas för givet att ingen skall behöva bli besviken. Begär är väl till för att tillfredsställas? Och vi lever väl i en demokrati? Så därför får våra politiker spela jultomtens roll. Alla skall belönas rättvist, ingen skall frustreras. Att det sedan är så att ingen heller någonsin blir nöjd gör ju det hela nog så problematiskt. Men hoppet om den ekonomiska tillväxtens magiska möjligheter att en vacker dag bli tillräcklig för att alla skall få det dom tror behövs för att nöjdhet skall infinna sig, är levande och starkt.

Det senaste politiskt ideologiska rättfärdigandet av denna pågående "hemtrevligisering" av makten består oss nyliberalismen med. Detta högpotenta politiska budskap, som likt ett datavirus ätit sig in i alla politiska ideologier, skänker en air av omdömesgillhet åt den pågående flykten från makten och ansvaret inom politiken.

Detta är naturligtvis inte det vanliga sättet att betrakta det som pågår, men enligt min mening är nyliberalismens centrala idé att den politiska makten bör gå ur vägen för den ekonomiska.

Man kan kanske uttrycka det som så att nyliberalismen står för idén att om företagarna får nödvändig frihet att utveckla sina idéer och tjäna pengar på detta så kommer den rikedom att skapas som behövs för att det skall bli en bra levnadsstandard i samhället. Staten eller den politiska makten skall dock inte

blanda sig särskilt mycket i hur skapade resurser används genom hög beskattning och transfereringar, utan individerna bör själva utifrån sina personliga preferenser göra sig gällande på en marknad för offentliga tjänster.

Politiken reduceras med detta tänkande till att vara en ödmjuk tjänare av de ekonomiska intressena. Att detta slags icke-politik riskerar att leda till ett samhälle med grova och kränkande orättvisor är uppenbart för många. Och inte bara det. Spelreglerna för det ekonomiska livet när det gäller sådana ting som arbetsvillkor, företagens lokala ansvar och miljöskydd kommer att i den heliga konkurrensens namn sakta med säkert utvecklas mot en lägsta gemensamma nämnare.

Kofi Annan hör till dem som anar oråd. Han skrev häromsistens en artikel som publicerats i affärstidningar världen över, i Sverige i Dagens Industri (DI 4 feb 1999), där han vädjade till företagen att ingå en global pakt med FN ”kring gemensamma värderingar och principer som kan ge den globala marknaden ett mänskligt ansikte”. Och det är särskilt mänskliga rättigheter, arbetsrätt och miljö som han har i åtanke. Och rubriken på hans artikel är: ”Företagare i alla länder: Hjälp mig att försvara den fria världsmarknaden.”

Denna artikel är ett erkännande på högsta nivå att makten nu finns hos företagen. Och att den politiska sektorns företrädare måste vädja till företagens goda vilja. Och det är förstås i detta perspektiv som debatten om ”corporate citizenship” måste förstås.

Kofi Annans artikel är alltså ett uttryck för en tämligen maktlös politisk sektors vädjan till företagen att de skall vara kloka nog att tänka på vilka sociala och miljömässiga följder deras verksamhet får, att de alltså frivilligt skall göra sina företag till goda samhällsmedborgare (good corporate citizens). Och själv uttrycker han sig rätt försiktigt när han talar om problemen i världen: ”Globaliseringen är nu ett faktum. Men jag är rädd att vi kanske underskattat dess sårbarhet. Samhällena och de politiska systemen kan inte hålla jämna steg med marknadernas utveckling; de hinner inte anpassa sig, och ännu mindre styra den riktning utvecklingen tar.”

Men trots att han inte nämner problemen vid namn höjer han så tonläget en smula: ”Och historien lär oss att en sådan obalans mellan de ekonomiska, sociala och politiska sfärerna aldrig kan upprätthållas särskilt länge. Industrieländerna lärde sig den läxan under sitt bittra möte med den Stora Depression. För att återställa social och politisk jämvikt inrättade de sociala skyddsnet och vidtog andra åtgärder för att begränsa svängningarna i marknaderna och kompensera dem som föll offer för marknadernas ofullkomlighet.”

Här påminner alltså Kofi Annan en smula understucket om andra världskriget. Uppenbarligen förstår han att den politiska konsekvensen av grova ekonomiska orättvisor alltid blir någon form av fascism.

Men eftersom dagens politiska credo är att den politiska makten skall gå ur vägen för den ekonomiska så återstår bara vädjanden. Förhoppningar att

företagssektorn skall inse att den inte bara har ekonomisk makt utan att politikerna lagt en stor del av sin egen politiska makt i företagarnas knä.

Intressant nog fick Kofi Annans vädjan gensvar från Internationella Handelskammaren (artikel i DI 25 feb 1999). Artikelförfattaren proklamerade att ”vi inom näringslivet är medvetna om våra skyldigheter och är fullt beredda att anta Kofi Annans utmaning”.

Men sedan utvecklas artikeln till den botfärdiges subtilt formulerade förhinder. Den centrala passusen är: ”Näringslivet borde inte uppmanas att ställa upp på krav och förväntningar som i egentlig mening tillhör statsmakternas exklusiva ansvarsområde. Den privata sektorn kan till exempel inte garantera att lag och ordning råder i ett visst land, att alla dess invånare har tillgång till utbildning och åtnjuter yttrandefrihet, att tillgångarna är rättvist fördelade, eller att det finns ett tillräckligt väl avpassat socialt skyddsnät för gamla, sjuka och arbetslösa.”

Detta låter och är alldeles självklart. Men den verkliga haken nämns inte, nämligen hur skall det som kallas ”statsmakternas exklusiva ansvarsområde” finansieras? Naturligtvis genom skatter. Men en av konsekvenserna av en globalisering av kapitalmarknaden är ju att ett sätt för olika länder att göra sig attraktiva för investeringar är att ha låga skatter, dvs. att i praktiken undergräva sina egna möjligheter att finansiera allt det som hör till ”statsmakternas exklusiva ansvarsområde”.

I praktiken hör det ju till spelets erkända regler att ta ut vinster där skatten är lägst. Inte en krona för mycket i skatt till något land, vi behöver själva våra pengar är devalveringen för företagen. Och häromveckan fick tydligen Volvo förhandsbesked om att en försäljning till Ford på 50 miljarder inte skulle leda till några skatteavbräck.

Så där står statsmakterna med medborgarnas långa önskelistor och undrar var pengarna skall komma ifrån som skall göra alla nöjda och glada.

Och så fortsätter Internationella Handelskammarens representant med följande begäran: ”Det är en sak för världens regeringar att med hjälp av råd och bistånd från näringslivet upprätta globala regler på områden som investeringar, skydd för immateriella tillgångar, konkurrens och bekämpning av korruption. Dessa regler är ett måste för att konkurrenskraftig företagsverksamhet ska kunna uppnå sin fulla potential.”

På ytan är detta naturligtvis korrekt. Men det mest intressanta är det som inte nämns med ett ord. Nämligen frågan om de globala regler som behövs för att världens regeringar skall tillförsäkras ekonomiska möjligheter att finansiera ett välfungerande samhälle? Det som pågår för närvarande är i realiteten ett successivt eroderande av staternas ekonomiska makt.

Och den bistra verkligheten är att det inte finns något ”corporate citizenship” i världen som kan ändra detta.

I klartext menar jag följande. Världen är i akut behov av en politisk renässans där den politiska sektorn, medan tid är, tar tillbaka makten över ekonomin och med visionär kraft formulerar och vidmakthåller nya spelregler som gör en långsiktigt hållbar och god framtid möjlig. För utan en dylik visionär politisk sektor och dessa nya spelregler så kommer de råa marknadsmekanismerna att ta överhanden. Och då kommer företagens olika engagemang i samhällsfrågor, hela ”corporate citizenship”-tanken, att reduceras till aktiviteter som när den retoriska fernissan skrapats bort bör beskrivas som varumärkesförstärkande reklamjippon.

Och någonstans kanske också Kofi Annan anar detta. Åtminstone reagerade jag starkt när han i sin artikel talar om att den pakt mellan FN och näringslivet som han förslår skall ”ge den globala marknaden ett mänskligt ansikte”. Och jag undrade direkt om han reflekterat över en intressant historisk parallell. 1968 fällde ju Alexander Dubček det mycket kända yttrandet att Pragvåren var ett försök att åstadkomma en socialism med mänskligt ansikte. Alla vet ju hur det gick med den saken.

Och den fråga jag ställer mig är förstås om inte den globala kapitalismens ansikte är lika vackert som Bresjnevs?

Nåja. Den som lever får se. Men enligt min mening är det grova politiska illusioner att tro att de ekonomiska intressena kan gå i spetsen för skapandet av ett gott framtida samhälle.

Detta betyder inte att jag är negativ till ”corporate citizenship”-tanken. Det är i själva verket en förträfflig idé att företagen skall vara goda och långsiktigt ansvarstagande medborgare i sina samhällen och i världen som helhet. Men jag skulle önska att graden av politisk naivitet vore mindre i den politiska och ekonomiska maktens korridorer.

Det är en sak att det är ett trauma för ett samhälle att inse att dess länge omhuldade politiska ideologi visar tecken på att inte längre skänka bra vägledning för hur framtiden skall byggas. Men traumat blir ju inte mindre av att man stoppar huvudet i sanden och hoppas att den ekonomiska sektorn med nuvarande spelregler skall kunna vara den kraft som nästan på egen hand reder upp problemen.

Nej min förhoppning är att tänkandet kring ”corporate citizenship” skall utvecklas till ett nydanande samarbete mellan den ekonomiska och den politiska sektorn. Att den gemensamma omsorgen om den vackra ”rymdoasen” jorden skall göra det möjligt att formulera vägledande visioner för det framtida samhällsbygget och omsätta dem i spelregler för det ekonomiska livet som gör det möjligt att upprätta en för mänsklighetens fortlevnad helt nödvändig ekonomi i ekologisk balans.

Ett litet men intressant bidrag i denna riktning är Staffan Michelsons och Göran Gennvis två artiklar i Svenska Dagbladet 8-9 april. Båda debattörerna är starkt positiva till ”corporate citizenship”-tanken, även om de inte använder just detta begrepp. Men inser med stor skärpa att allt tänkande kring företagens långsiktiga samhällsansvar riskerar att bli platt intet inför vad marknaden kräver när det

gäller snabb och hög avkastning. Och författarna rekommenderar därför aktieägare och kapitalplacerare att besluta om förändringar av bolagsordningen så att den uttryckligen framhäver bolagets syften utöver att ge avkastning på kapitalet.

Michelson och Gennvi uttrycker saken så här: ”Makten att besluta om hur kapitalet skall förvaltas för att bäst främja jordens överlevnad under kommande generationer ligger alltså hos kapitalets ägare. Endast bolagsstämman kan besluta om de ändringar eller tillägg i bolagsordningen som fordras för att nyansera ledningens uppgift att bereda vinst åt aktieägarna. Även om bolagets verksamhet blott delvis skall ha annat syfte än att skapa sådan vinst måste detta klargöras i bolagsordningen. Från en bolagsrättslig synvinkel har ledningen annars inte vare sig rätt eller skyldighet att låta sig vägledas av moraliska eller andra intressen som på något sätt kan komma i konflikt med vinstkravet.”

Tänkvärda synpunkter. Även om jag för egen del tycker att problemet med vinstfixeringen inom näringslivet inte i första hand är vinstfixeringen i sig, och att den därför behöver kompletteras med andra syften, utan att vinsten inte beräknas på ett korrekt sätt. Så förekommer t.ex. en systematisk underprissättning av naturresurser som gör det möjligt att få naturskövling att framstå som lönsam verksamhet.

Men oavsett hur vi effektivast skulle kunna åstadkomma ett näringsliv inriktat på att gå med vinst på verksamheter som utgör integrerade delar av en ekonomi, som förutom att vara i ekologisk balans också präglas av att skapade resurser fördelas rimligt rättvist, så är min slutsats att en dylik målsättning inte går att förverkliga utan genomgripande spelregelsförändringar.

Och för att arbetet med ”corporate citizenship” inte skall urarta till övningar enbart avsedda att stärka företagets image och varumärken så måste det vila på en djup insikt om att rådande spelregler för ekonomi och politik har skapat just de problem som vi för närvarande brottas med. Och att näringslivet och politiken därför måste tillsammans, på både den nationella och den internationella arenan, söka nya och i det långa perspektivet klokare spelregler.

II. Ett ”corporate citizenship”-initiativ:

På senare har jag blivit inblandad i ett mycket intressant ”corporate citizenship”-initiativ som med all sannolikhet kommer både att få starkt mediagenomslag och kraftfulla långsiktiga konsekvenser i arbetet för att näringslivet skall bli den utomordentligt positiva framtidskraft som det har potential att vara.

Men i stället för att jag skall här informera om initiativet rekommenderar jag ett besök på *Vision och verklighets* hemsida <http://www.vov.se> Klicka på millennium, men även informationen under ”corporate citizenship” är mycket intressant.

III. Om USA-lanseringen av *Den vise VD:n*:

Planerna på en lansering av *The Enlightened Executive: Conversations on Corporate Citizenship* i samband med Book Expo America i slutet av april har ändrats. Dels har förlagets slutliga granskning av översättningen försenats på grund av sjukdom, och dels har den PR firma som gjort planeringen inför lanseringen argumenterat för att även om en lansering "at Book Expo America has some advantages in exposure" så är "the noise level enormous". PR firman rekommenderar därför att förlaget försöker använda "radio and TV to get this exposure instead".

Tänkt utgivning är nu juli månad, dvs. i god tid före mitt framträdande vid World Future Society's Ninth General Assembly.

Jag bör väl också påpeka att det fortfarande är möjligt för intresserade företag att genom sponsring dra nytta av publiciteten i samband med lanseringen. Lanseringen kommer i hög grad att fokuseras på svenskt föregångarskap inom området "corporate citizenship". Sista sekunden sponsorer kan få upplysningar om sponsorsvillkoren från karl-erik@edris-ide.se eller bjorn.ahlen@livingmedia2000.com